

MARILYN LEVINE VE HİPERREALİST HEYKELLERİ¹

MARILYN LEVINE AND HER HYPERREALIST SCULPTURES

Şafak GÜNEŞ GÖKDUMAN *

* Dr., Milli Eğitim Bakanlığı,
TÜRKİYE, e-mail: gunesgokduman@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6697-6397>

Geliş Tarihi: 13 Ocak 2020; Kabul Tarihi: 31 Ocak 2020

Received: 13 January 2020; Accepted: 31 January 2020

ÖZET

Marilyn Levine 1935 -2005 yılları arasında yaşamış Kanada kökenli Amerikalı bir seramik sanatçısıdır. Lisans ve yüksek lisansını kimya alanında tamamlayan ve bir süre öğretmenlik yapan Levine, ardından Saskatchewan Üniversitesi Regina Kampüsünde çizim, seramik, resim ve sanat tarihi dersleri almış ve Kaliforniya Üniversitesi Heykel Bölümü'nde yüksek lisansını tamamladıktan sonra 1973 yılında Utah Üniversitesi Heykel Bölümü'ne öğretim üyesi olarak atanmıştır.

1960'lı yılların sonunda Seramik Funk Art akımı içerisinde yer alan Levine'in, illüzyon tekniğini başarıyla kullandığı deri görünümlü seramik heykelleri 1971 yılında New York'ta Sidney Janis Galerisi'nde düzenlenen "Sharp-Focus Realism " sergisinde yer almış ve böylece Marilyn Levine, Andrea ve Duane Hunson'la John De birlikte Amerikan Hiperrealizminin heykel alanındaki ilk üç isminden biri olmuştur. Makalemizde Marilyn Levine'in hayatı ve sanatı hakkında bilgi verilerek çalışmalarının Hiperrealizm içerisindeki yeri ve önemine değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Marilyn Levine, Hiperrealizm, Heykel

ABSTRACT

Marilyn Levine is a Canadian American ceramic artist who lived between 1935-2005. Completing her bachelor's and masters degrees in chemistry and working as a teacher for a while, she took lectures of drawing, ceramic, painting and history of art in the Saskatchewan University, and after completing her MS degree in the University of California in the department of sculpture she got appointed to Utah University, the department of sculpture as an instructor.

Levine, who participated in the Ceramic Funk Art Movement in the late 60s, by deploying the illusion technique produced leather-looking ceramic sculptures that appeared in the 'Sharp-Focus Realism' exhibition that took place in in 1971 in the Sidney Janis Gallery in New York, and with that she managed to be one in the very first three names of American Hyperrealist Sculpture together with John De Andrea and Duane Hunson. In our article, the significance and place of Marilyn Levine in Hyperrealism will be touched on with a look at her life and art.

Key words: Marilyn Levine, Hyperrealism, Sculpture

¹ Bu çalışma 5-7 Aralık 2019 tarihlerinde Çanakkale/TÜRKİYE' de gerçekleşen III. Uluslararası Farkındalık Konferansı'nda sunulmuş aynı isimli bildirinin gözden geçirilmiş halidir.

1.HİPERREALİZM

Amerikan sanatında 1930'lardan itibaren bir çeşitlilik söz konusudur, belirgin ve baskın bir tarz görülmez. Bu nedenle sanatçıların konu ve tarz seçiminde hayli özgür olduklarını söylemek mümkündür. (Foley, 1981: 28)

1960'lara gelindiğinde ise Hiperrealizm akımının özellikle New York ve Los Angeles'ta oldukça etkili olduğu görülür. Hiperrealizm'in çıkış noktası fotoğraftır. Bilindiği gibi fotoğraf daha önce de resim sanatında bir araç olarak kullanılmıştır ancak Fotorealist sanatçılar kendilerinden önceki sanatçılardan farklı olarak fotoğrafı sadece bir araç olarak görmezler adeta dünyaya fotoğraf ardından bakarlar. Bu tarzda çalışan sanatçılardan bazıları fotoğraflardan çalışmış, bazıları da tuval üzerine yansıtılan slaytları kullanarak ayrıntı keskinliğini tüm resme eşit olarak dağıtmak suretiyle fotoğraf gerçekliğini yakalamaya çalışmışlardır.

Hiperrealizm; Photorealism (Fotogerçekçilik), Photographic Realism ve Sharp Focus Realism (Keskin Odak Gerçekçiliği) gibi alternatif isimlerle anılmıştır. Hiperrealizm terimini ilk defa Isy Brachot kullanmıştır. Brachot, "Hyperrealism" sözcüğüne 1973'te Brüksel'deki Isy Brachot Galerisi'nde düzenlenen serginin kataloğunun başlığında yer vermiştir. Söz konusu sergide Chuck Close, Don Eddy, Robert Bechtle, Ralph Goings, Richard McLean gibi Amerikalı sanatçıların ve Domenico Gnoli, Gerhard Richter, Klopchek ve Roland Delcol gibi Avrupalı sanatçıların çalışmaları sergilenmiştir.

"Photorealism" terimini ilk kez kullanan ise Louis K. Meisel'dir. Meisel, Richard Estes ve Chuck Close'un çalışmalarında benzerlik olduğunu fark etmiş ve yöntemlerinin de fotografik gerçekçilik olduğunu tespit edince her iki sanatçının ve onlarla aynı teknikle çalışan sanatçıların çalışmalarını Fotorealizm akımı içinde değerlendirmiştir. Fotorealizm terimi ilk kez 1970'te kullanılmışsa da Meisel, Fotorealizm teriminin 1969'da Madison Avenue'daki galeride düzenlenen sergide Village Voice eleştirmeni Howard Smith'le yaptığı konuşma neticesinde ortaya çıktığını söyler. Smith'in grubun nasıl isimlendirdiğini sorması üzerine Meisel, sanatçıların fotoğrafı araç olarak kullandıklarını, bunun fotografik resim olduğunu, bu nedenle sanatçıların Fotorealist olarak adlandırılabilirler söylemiş ve Fotorealizm terimi böyle ortaya çıkmıştır. Fotorealizm terimi ilk kez Ocak 1970 tarihinde New York'taki Whitney Museum of American Art'ta düzenlenen ve Jack Beal, William Bailey, Audrey Flack, Robert Bechtle, Arthur Elias, Richard Estes, Maxwell Hendler, Richard Joseph, Charles (Chuck) Close, Howard Kanovitz, Paul Staiger, Alfred Leslie, Richard McLean, Malcolm Morley, Harold Bruder, Philip Pearlstein, Donald Perlis, Sidney Tillim, Gabriel Laderman, Paul Wiesenfeld, John Clem Clarke ve Donald James Wynn'in eserlerinin yer aldığı sergi vasıtasıyla kullanılmıştır. Fotorealizm teriminin ilk kullanıldığı yer "22 Realists" sergisinin James K. Monte tarafından hazırlanan kataloğudur. Katalogda Fotorealizm terimi kullanılsa da aslında sergideki sanatçıların sadece üçte biri Fotogerçekçi'dir. Bu nedenle katalogda geçen Fotorealizm sözcüğü net bir anlam ifade edememiştir. Meisel de sergide Fotogerçekçi olmayan sanatçıların sayısının çoğunlukta olması nedeniyle Fotorealizm teriminin o dönem için anlaşılabilir bir terim hâline geldiğini ifade etmiştir. Bilindiği gibi Fotorealizm terimi, eskiz yerine fotoğrafı kullanan ya da görüntüleri projektör aracılığıyla tuval yüzeyine aktaran, çalışmalarının fotoğraf gibi görünmesini sağlama tekniğine ve yeteneğine sahip sanatçıların çalışmaları için kullanılan bir terimdir. Terimin bu anlamda kullanılması "22 Realists" sergisinden birkaç yıl sonra Speiser Koleksiyonu vasıtasıyla gerçekleşmiştir. Stuart M. Speiser'in isteği üzerine bir koleksiyon oluşturma çabasına girişen Meisel bunun için çeşitli sanatçılarla görüşmüş, yirmiden fazla müzeye yaptığı seyahatler sonucunda bir koleksiyon oluşturmuştur. Bu süreçte Meisel, Fotorealizm'i beş maddeyle tanımlamıştır. Meisel'e göre Fotogerçekçi sanatçılar malzeme toplamak için kamera ve fotoğraftan yararlanmalıdır. Görüntüyü tuvale aktarmak için mekanik veya yarı mekanik araçlar kullanılmalıdır. Çalışmalarının fotoğraf gibi görünmesini sağlayacak tekniğe sahip olmalıdır. En az beş yıl

Fotorealist çalışmalar yapmış ve bunları sergilemiş olmalıdır. Ve son olarak –zaman aşımına uğramış bir madde- 1972’ye kadar bu tarzda işler sergilemiş olmalıdırlar. Meisel’in tanımından da anlaşılacağı üzere Fotogerçekçi sanatçılar objektifin sunduğu verileri, teknolojinin olanaklarını kullanarak resme uygularken zamanla bunu bir sisteme dönüştürmüşlerdir. Lucie-Smith’in de ifade ettiği gibi Fotogerçekçiler slayt, fotoğraf, projeksiyon ve basılı malzemeleri kullanırlar ve amaçları konu edindikleri objeleri nesnel bir tutumla ele almaktır. (Meisel, 1989:12-16)

Sharp Focus Realism adı ise ilk kez Sidney Janis tarafından 1972’de Sidney Janis Galerisi’ndeki Hiperrealist ressamların sergisi için kullanılmıştır. Marilyn Levine’in Hiperrealist sanatçılar arasında yer alması da bu sergi sayesinde gerçekleşir. Sharp Focus Realism sergisiyle birlikte Levine’in eserleri ilk kez Fotorealizm’in üç boyutlu bir eşdeğeri olarak görülmüş ve Amerika’nın günlük yaşamını ve sıradan insanları oldukça çarpıcı bir biçimde heykelleştiren Duane Hanson ve nü figürleriyle öne çıkan John De Andrea gibi figüratif heykeltraşlarla birlikte Sharp Focus Realism’e dahil edilmiştir. (Clark, 1979: 302)

Sharp Focus Realism sergisi 6 Ocak -5 Şubat 1972 tarihleri arasında düzenlenmiştir. Sergide yirmi sekiz sanatçının 34 eserine yer verilmiştir. Bu sanatçılardan Evelyn Taylor, John De Andrea, Richard Estes, Michelangelo Pistoletto, John Salt, Guy Johnson, John Mandel, Tom Blackwell, Lowell Nesbitt, Ralph Goings, Robert Graham, Duane Hanson, Jann Haworth, Claudio Bravo, Howard Kanovitz, Ron Kleeman, Noel Mahaffey, Richard McLean, Willard Midgette, David Parrish, Marilyn Levine, Philip Pearstein, Stephen Posen, Paul Sarkisian, Robert Cottingham, Don Eddy, Paul Staiger, Malcolm Morley sergiye birer eserle katılmıştır. Bunların dışında sergiye Richard Estes üç; Marilyn Levine, John De Andrea, Guy Johnson ve Malcolm Morley ise ikişer eserle dâhil olmuştur. Serginin kataloğu ise sergilenen tüm eserler yerine her sanatçıdan bir eserle oluşturulmuştur. Toplam 28 eserin fotoğrafından oluşan katalogda Marilyn Levine’in “Kahverengi Bavul” adlı çalışmasına yer verilmiştir. (Gökdoğan, 2014: 18)

Resim 1. Marilyn Levine, “Kahverengi Bavul”, 45.72 × 55.88 × 21.59, Seramik, 1971

2. MARILYN LEVINE VE HİPERREALİZM

Marilyn Levine 22 Aralık 1935’te Medicine Hat, Alberta, Kanada’da doğar. 1950’lerde eğitim almak amacıyla Edmonton’a taşınır. Alberta Üniversitesi Kimya Bölümü’nden 1957’de mezun olur. 1959’da Alberta Üniversitesi Kimya Bölümü’nde yüksek lisansını tamamlar. 1961 yılında Regina’ya taşınır. Burası onun için bir dönüm noktası olur çünkü Saskatchewan Üniversitesi’nin Regina Kampüsünde çizim, seramik, resim ve sanat tarihi dersleri alma fırsatı yakalar. Bir süre kimya öğretmenliği yapan Levine 1964’ten itibaren tamamen sanata ağırlık verir. (Lynn,1990: 94)

Resim 2. Marilyn Levine, “Bob Jacket”, Seramik, 1990

1966 yılında Regina'daki küçük bir galeride açtığı ilk sergisinin ardından 1969 yılında Amerika'ya taşınan Levine 1971'de Kaliforniya Üniversitesi'nin Heykel Bölümünde yüksek lisansını tamamlar ve Regina'ya döner. Bir süre Saskatchewan Üniversitesi'nde seramik dersi verir. 1973 yılında Utah Üniversitesi Heykel Bölümüne öğretim üyesi olarak atanır. Bu nedenle yeniden Amerika'ya taşınan Levine 29 Mart 2005'te Oakland, Kaliforniya'da vefat eder. (Güneş-Gökdoğan, 2012: 67)

1960'lı yıllarda Levine'in seramikleri Funk Art akımı içerisinde değerlendirilecek türdendir. Levine bu dönemde Victor Cicansky, Joe Fafard, David Gilhooly gibi sanatçılarla birlikte Seramik Funk Art akımı içerisinde yer almıştır. Bu akıma dâhil olan sanatçılar, seramiğin geleneksel fonksiyonel kullanımı yerine seramiği bir heykel malzemesi olarak değerlendirmeyi tercih etmişlerdir. Levine'i bir heykeltıraş olarak bulunduğu konuma yükseltecek olan çalışmalarının başlangıç noktası Kaliforniya Üniversitesi'nde okuduğu dönemdir. Bu dönemde Levine, düşük ateş yöntemlerini öğrenmiş, kil levhalarla karton kutuları taklit etmeye başlamıştır. 1969'da tenis ayakkabısını ve çorapları, 1970'de sırt çantasını yapan Levine'in -onu sanat hayatında önemli bir noktaya taşıyacak olan- deri malzemeye olan ilgisi bir arkadaşının verdiği eski bir çift çizme ile başlar. Bu çizme ile birlikte derinin zaman ve kullanım izlerini yansıtmak için çok iyi bir malzeme olduğunu keşfeden Levine “Deri, kendi tarihçesinin kaydını çoğu malzemedenden daha iyi yapıyor.” diyerek deri görünümlü objeler üzerindeki çalışmalarına hız verir. (Koplos and Metcalf, 2010: 323)

Resim 3. Marilyn Levine, “Two-Tone Bag”, Seramik, 1974

Levine'in deri çizme, çanta, ceket gibi objelerden ilham aldığı, ilk bakışta gerçeklik hissi veren, ancak dikkatle bakıldığında veya dokunulduğunda seramikten yapıldığı anlaşılan bu heykelleri oldukça ilgi görür ve onun, Duane Hanson ve John De Andrea gibi Hiperrealizmin usta isimleriyle eş değer görülmesini sağlar. Levine, deriden yapılmış hissi veren heykelleri sayesinde 1972 yılında New York'taki Sidney Janis Galerisi'nde düzenlenen "Sharp-Focus Realism" sergisine dâhil edilir. (Koplos and Metcalf, 2010: 323) E.Lucie-Smith de Levine'in heykellerini Hiperrealist olarak değerlendirenler arasındadır ve onun heykellerinin Hiperrealist çalışmalar içindeki en gerçekçi heykeller olduğunu söyler. (Lucie-Smith, 1979: 78)

3. MARILYN LEVINE'İN HEYKELLERİ

Marilyn Levine'in, seramikten yaptığı heykellerine baktığımızda bunların çantalar, bavullar, montlar, kemerler, ceketler, ayakkabılar, eldivenler, botlar, kupalar gibi başlıklar altında tasnif edilebileceğini görürüz. Ancak bu çalışmalarını kronolojik olarak sıralamak mümkün değildir. Levine'in konu edindiği objelerin ortak noktası deri malzemenin yapılmış olmalarıdır. Bunun nedeni de muhtemelen Levine'in, deri malzemenin çalışmalarının teması diyebileceğimiz zaman kavramını ele alma açısından en verimli malzeme olduğunu düşünmesidir; çünkü zamanın hızla geçişi ve bu geçişin insanların kullandığı eşyalar üzerindeki etkisi en belirgin biçimde deri malzemenin yapılmış nesnelere gözlemlenebilir. Levine'in en küçük ayrıntısına kadar titizlikle biçimlendirdiği deri eldivenlerin, el çantalarının, ayakkabıların ve ceketlerin seramik kopyaları, sanki yıllarca kullanılmış gibi, aşınma ve yıpranma izlerini taşır. Bu insani dokunuş izleri - delikler, yırtıklar, lekeler, çizikler ve çizikler - orijinal nesnelere sahiplerinin hayatlarıyla ve kaçınılmaz olarak zamanın geçişi ile ilgilidir. Deri eşyalar, hem kolay şekillendirilebilen organik bir malzemenin yapılmış olmaları hem de yıpranma izlerini ve yaşlanma sürecini diğer materyallerden daha iyi yansıtmaları nedeniyle Levine'in tercih ettiği objeler olmuştur. Çünkü deri Levine'e, bireyin hikâyesini, zamanın etkilerini, yaşanmışlık izlerini etkili biçimde görselleştirerek sunma ve sanat eseri hâline dönüştürme olanağı sağlamıştır.

Resim 4. Marilyn Levine, "Maki's Boots", Seramik, 1974

Lucie-Smith'in de vurguladığı gibi Levine'in illüzyon tekniğiyle görselleştirdiği ve ancak dokunulduğunda gerçek olmadığı anlaşılan deri görünümlü heykelleri, bir bakıma sanat eserine konu olan nesnelere kullanan insanların porteleridir. (Lucie-Smith, 1979: 78) Bu üç boyutlu "trompel' oeil" nesnelere orijinalleri öylesine şaşırtıcı bir benzerliğe sahiptirler ancak çok dikkatli bakıldığında ya da temas edildiğinde gerçek olmadıkları anlaşılır. Bu bakımdan Marilyn Levine'nin eserleri açıkça bir oyundan ötedir. Aynı zamanda, onları kullananların ya da dokunanların etkileyici dolaylı porteleridir. (Lucie-Smith, 1979: 78) Levine, yaşanmışlık

hissini daha da gerçekçi kılabilmek için çalışmalarına hikâyeleri destekleyecek isimler de verir: Sandi's Mailbag, Hanne's Bag, George's Cowboy Boots, John's Mountie Boots vb.

Levine, heykellerinde malzeme olarak kili tercih etmiştir. Goodyear'ın(1984:208) da vurguladığı gibi sanatçının malzeme olarak kili seçme nedeni, hem dayanıklı bir malzeme olması hem de kolay şekil almasıdır. Aynı zamanda istediği rengi verme konusunda da elverişlidir. Tüm bu özellikler Levine'in kusursuz bir gerçeklik hissi yaratma isteğine olanak sağlar. Kimyagerlik geçmişinin verdiği deneyimin etkisiyle Levine, kullandığı kilin içerisine belli bir oranda naylon elyaf katarak kilin işlenebilirliğini daha da artırmış ve tamamen elle yaptığı heykellerine daha gerçekçi bir görünüm kazandırmayı başarmıştır.

Resim 5. Marilyn Levine, "Single Glove", Seramik, 1987

4. SONUÇ

İlk kişisel sergisini 1966 yılında The Craftsman, Regina, SK. (Kanada)'da açan ve o zamandan itibaren tamamen el yapımı ve oldukça gerçekçi heykelleriyle izleyiciyi kendisine hayran bırakan, seramik ve sanat dünyasında hatırı sayılır bir yere sahip olan Marilyn Levine'in adı, iki çalışmasının 1972 yılında New York'ta Sidney Janis Galerisi'nde düzenlenen "Sharp Focus Realism" sergisine dâhil edilmesiyle Hiperrealist heykeltıraşlar Duane Hanson ve John De Andrea birlikte anılmış ve sergide yalnızca üç heykeltıraşın eserlerine yer verilmesi Levine'in bu sergiyle Hiperrealist heykeltıraşlar arasında yer almasına olanak sağlamıştır.

Levine'nin çalışmaları kısa süre içinde büyük beğeni toplasa da bazı eleştirmenler tarafından şüpheyle karşılanmıştır. Kimi eleştirmenler Levine'in çalışmalarını kavramsal olarak nitelendirmiştir. Kimileri de kavramsal sanat ve minimalizm içerisinde değerlendirilmesi gerektiği düşüncesindedir. (Koplos and Metcalf, 2010: 323) Harold Rosenberg de Levine 'in çalışmalarının temelde kavramsal sanat olduğuna işaret eder. Bunun nedeni de Levine'in eserlerinin, izleyicilere, her şeyin görüldüğü gibi olmayabileceğini söylemesidir. (Garth and Hughto, 1979: 201) 1990'lı yılların ortalarından itibaren Funk başlangıcını temsil eden, kesilmiş deri spor ayakkabılardan yapılmış gibi görünen seramik bardaklarını yeniden yapmaya başlayan Levine için heykellerinin nasıl sınıflandırıldığı çok da önemi yoktur aslında. Levine'in, Glenn Adamson'la yaptığı röportajda çalışmalarıyla ilgili olarak söyledikleri aslında çalışmalarının hiperrealizm ya da kavramsal sanat içinde değerlendirilmesine yol açan niteliklerdir. Levin için ilüzyon önemlidir. O çalışmalarında izleyicinin görme duyusu ile dokunma duyusuna aynı anda seslenmek ister. Amacı izleyicinin gördüğü şey ile dokunduğu şey arasında ikilemde kalmasına ve bu ikilemi deneyimlemesine olanak sağlamaktır. (Adamson, 2002) İster Hiperrealist ister Kavramsal sanat içerisinde değerlendirilsin, Levine, algı ile gerçek arasındaki boşluğu yakalamanın peşindedir ve bunu da çalışmalarıyla başarmıştır.

KAYNAKÇA

- ADAMSON, G., 2002, "Interview with Marilyn Levine Conducted by Glenn Adamson at the Artist's Home in Oakland, CA, Mary 15, 2002." Archives of American Art, Smithsonian Institution.
- CLARK, G. and HUGHTO, M., 1979, *A Century of Ceramics in the United States, 1878-1978*, E. P. Dutton, New York.
- FOLEY, S., 1981, *Ceramic Sculpture : Six Artists*, Whitney Museum of American Art, New York.
- GOODYEAR, Jr. F. H., 1984, *Contemporary American Realism since 1960*, 2. Bs., New York Graphic Society, ABD.
- GÖKDUMAN, D., 2014, *Keskin Odak Gerçekliği*, Paradigma Akademi, İstanbul.
- GÜNEŞ-GÖKDUMAN, Ş., 2012, *Kusursuz Bir Gerçeklik Hissi: Marilyn Levine*, rh+ artmagazine, Aralık, Sayı: 95, İstanbul.
- KOPLAS, J. & METCALF, B., 2010, *Makers: A History of American Studio Craft*, University of North Carolina Press., Chapel Hill, NC.
- LUCIE-SMITH, E., 1979, *Super Realism*. Phaidon, İngiltere.
- LYNN, M. D., 1990, *Clay today : Contemporary Ceramists and Their Work*, Los Angeles County Museum of Art, Los Angeles, Kaliforniya
- MEISEL, L. K., 1989, *Photorealism*, Abradale Press., Yugoslavya.

